

Az apátúr

Az endródi plébánosok - lévén ez a körösmenti település Karácsonyi János püspök-történész tollán a „váradai egyházmegye igazgyöngye -, általában címzetes ugrai apátként vonultak a Peceparti Párizs Kanonoksorába, míg a trianoni palotában más ország-mezsgyét nem szabtak. Nékünk azonban ez a méltóság (vezeték- és keresztnév elébe mondása nélkül), egyetlen, immáron megboldogult személyiséget jelent: Csernus Mihály apátplébános, kormányfőtanácsos urat. Aki 107 esztendő lenne, ha élne, bár alkotásai ma is előszépkednek az azóta Gyomaendrőddé félgymarmatosult szülőházam szürke mindennapjaiból, a hivatásukat vesztett iskolák, az idővel dacoló betonút s az egykori Katolikus Népház, az egyetlen akkori emeletes létesítmény formájában, melynek ormáról ugyan a „haladás bajnokai” lecsákányozták a keresztet, hogy ökelmék is alkossanak valamit. A valóságos alkotóra pedig - a börtönig hurcolva - a rágalmak rágalmait szórták, mintha egyes-egyedül Ővasakarátúsága tehetett volna arról, hogy a mai alig hatezer lélek tizenötezres felmenőinek a harmadra körülnyírt Csonka-Magyarország szűk 20 ezer holdján kellett megélnie, ami az elmaradt időszerű reformokat is hozzászámítva semmiképpen sem eshetett meg cselédsors, kubikmunka, kivándorlás, csecsemőhalál, munkanélküliség, tüdőbetegség, és lelki-világnézeti torzulások nélkül.

Csernus Mihály 1888-ban született Csanádapácán, s a nagyváradai középiskolás és szemináriumi esztendő múltával, 1912-ben Kolozsvárt szentelték áldozópappá, ami számára teljes életére az „intéger Magyarország” elkötelezettségét jelentette. Ez vezette odáig, alig harminc esztendősen, hogy Debrecenben, a háború derekán létrehozza a Zita Hadiárvaházat, a vörös önkényuralom börtönéből szabadulván a nemzetgyűlésben küzdjön a magyar talponmaradásért, majd Endrődön, több mint két évtizedig, a püspöktelen, csonka egyházmegye klerikusaként kamatoztassa kérlelhetetlen következetességgel egyházi és világi alkotó munkáját.

Megküzdve a helybéli maradisággal, s „szegedi” kapcsolataira támaszkodva Klebelsberg Kúnó világszínvonalú művelődéspolitikájának szellemében tíz népiskolát (köztük hat kápolna-népkörös tanyai iskolát) építtetett, polgári iskolát, kultúrházat, keresztény szövetkezeteket, bankot, helyi újságot alapított (miközben az országos sajtóban is írt, közíróként, énekszerzőként is nevet szerzett magának), a Gyomának futó betonút, gabonamagtár, a volt-hajókikötő örökíti a nevét, s még a lelkipásztori tevékenységét is olyan izzó magyarság hatotta át, hogy Endrődön, rendszeresen az a P. Uzdóczy Zadravec István tábori püspök szolgáltatta ki a bérmálás szentségét, aki aggastyáni kényszer-lakhelyén, Zsámbékon is áldozópapokat szentelt, a legsötétebb időkben is, az éber ÁVH háta mögött. S ekkor még sok-sok általa sínjére rakott diplomásról, értelmiségivé lett endrődiről nem is szóltunk, amiként az elüldözöttek kenyérhez segítettek erdélyiekről sem.

Nem csoda hát, ha az ilyen „fáklya” szerepéért 1945 után bántalmazás, meghurcoltatás, várt reá, népbíróság, de a fény még itt is erősebbnek bizonyult, mint az árnyék. Még az ugyancsak keménykötésű demokrata ellenlábasa, Vaszkó Mihály, a Független Kisgazdapárt főtitkárhelyettese is (a később ugyancsak kegyetlenül üldözött) frontot fogott mellette a tárgyalásán. Így hasztalan fonták nyakába a kötelet, a tárgyaláson még az is kiderült rácímkezett „antiszemitizmusáról”, hogy az eichmanni-endrelászlói időkben vagonokba terelt mózesvallású honfitársainkat együttérző vigasztalással az állomásig kísérte.

A hatvanas években, az egyik Ünnepi Könyvhéten a hajdúsági, kálvinista többségű Derecskén képviseltem az írott kultúrát, s furcsamód, a megnyitó rendezvény bankettjén, endrődiségem hallatára éppen a legpártosabb helyi halljakend szájából visszhangzott dicsérő felhangokkal a neve, mint aki (mivel jó hírű gazdaként is ismert volt egykoron), hasznos tanácsokkal, kezdeményező hozzáállással gyámolítja a szövetkezetbe „önkénteskedtetett” híveit. Aminek - amikor meglátogattam plébániáján ellopott szabad órácskányi időre-, így

szolgált a magyarázatával: „Fiam, a híveimet odakényszerítették, hát a nyája után ment a pásztoruk is, hogy dúsabb legelőt keressen nekik!” Hát, ilyen pásztor volt Csernus Mihály!

Amikor legutószor az oktalanul lerombolt Nemzeti Színház villamosmegállójában találkoztunk, már a nyolcadik X árkát is általlépte. Az egyik rokonánál lakott, és még naponta szolgált. Gyóntatott, szentbeszégeket írt (kiváló szónoknak ismertük), helyettesített. Még a tollam alól is olvasott valamit, s a hazám szavára ismert benne. „Emlékeznek-e még reám Endrődön?” - kérdezte, e feleletért: „Legutóbb, amikor otthon jártam, Szent Imre herceg búcsúnapján is az apátúr szerzeményét énekeltük: „Könnyes szemekkel vándorolunk Tehozzád, Örök Irgalom!”, amire zsebkendőjéért nyúlt, mielőtt megáldott.

S most is ezt dúdoló, bár a szívem az aranyjánosi szép sorokat dobogja:

„Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dús élete kincsét, ámbár napja múlt;
Hanem lerázzván, ami benne földi,
Egy éltető eszmévé finomul...”

S úgy ítélem, manapság is reánk férnének az ilyen éltető eszmék... Budapest, 1995.
szent Mihály napján

Tímár Máté

Megjelent: Városunk 1995. december. 3. p. In memoriam